

WYKLUCZENIE FEDERACJI ROSYJSKIEJ Z RADY EUROPY: WSTĘPNE REFLEKSJE NA TEMAT SKUTKÓW

JAROSŁAW KOWALSKI*

DOI: 10.26399/iusnovum.v18.3.2024.26/j.kowalski

STRESZCZENIE

Nowa sytuacja związana z agresją Rosji na Ukrainę spowodowała, że Rosja została wykluczona z Rady Europy (RE, Rada) i europejskiego regionalnego systemu ochrony praw człowieka w marcu 2022 r. Celem artykułu jest określenie skutków prawnych i politycznych wykluczenia Federacji Rosyjskiej z RE i europejskiego systemu ochrony praw człowieka. Cel naukowy został realizowany poprzez analizę aktów normatywnych (hard law, soft law) Rady, przeglądu literatury krajowej i zagranicznej oraz analizy danych statystycznych udostępnionych przez RE i Europejski Trybunał Praw Człowieka (Trybunał, ETPC). Zastosowano metodę *desk research*.

W artykule podjęto kolejno próbę odpowiedzi na pytania badawcze: 1. Jakie są realne i potencjalne skutki wykluczenia Rosji z Rady dla tego państwa, a jakie dla innych państw członkowskich?, 2. Co przyniesie wykluczenie Rosji z RE i europejskiego systemu ochrony praw człowieka dla obywateli tego państwa i osób pozostających pod jego jurysdykcją?

Członkostwo w RE wiąże się z obligatoryjnym uczestnictwem w europejskim systemie ochrony praw człowieka, zbudowanym na Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (Konwencja, EKPC) i Trybunale. Główne skutki wykluczenia Rosji z Rady to: 1. wykluczenie z rodziny państw europejskich, 2. wypowiedzenie Konwencji i innych umów przyjętych w ramach organizacji, 3. brak możliwości występowania ze skargą indywidualną i międzypaństwową przeciwko Rosji.

Słowa kluczowe: Rada Europy, Rosja, prawa człowieka

* dr, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (Polska), e-mail: jaroslaw.kowalski@mail.umcs.pl, ORCID: 0000-0002-4731-1928

THE EXCLUSION OF RUSSIA FROM COUNCIL OF EUROPE: INITIAL REFLECTIONS ON THE EFFECTS

ABSTRACT

The situation related to Russia's aggression against Ukraine meant that Russia was excluded from the Council of Europe (CoE) and the European human rights protection system in March 2022. The aim of the article is to define legal and political consequences of the exclusion of Russia from CoE and the European system of human rights. The scientific goal was achieved through the analysis of normative acts (hard law, soft law) and statistical data, and literature review. The desk research method was used.

The article attempts to answer the following research questions: 1. What are the real and potential consequences of Russia's exclusion from CoE for this country and for other member states?, 2. What effect this will have on the citizens of Russia and persons under its jurisdiction?

Membership in CoE is associated with obligatory participation in the European system of human rights protection built on the European Convention on Human Rights and the European Court of Human Rights. The main consequences of Russia's exclusion from CoE are: 1. exclusion from the family of European countries, 2. termination of the Convention and other agreements adopted within the organization, 3. no possibility of submitting individual and interstate complaints against Russia.

Keywords: Council of Europe, Russia, human rights

WPROWADZENIE

Celami artykułu są: identyfikacja i wstępna analiza skutków wykluczenia Rosji z Rady Europy (RE, Rada). Następstwa tego zdarzenia będą inne dla Rosji, a inne dla pozostałych państw członkowskich. W pracy przedstawiono genezę i rozwój organizacji. Następnie zaprezentowano europejski regionalny system ochrony praw człowieka oraz zagadnienia związane z członkostwem w RE. W kolejnych punktach zaprezentowano skutki wykluczenia Federacji Rosyjskiej.

Wykluczenie Rosji z Rady i europejskiego systemu ochrony praw człowieka było następstwem niczym nie usprawiedliwionej napaści na Ukrainę. Wojna, bo tak trzeba określić obecny konflikt pomiędzy tymi państwami, jest sprzeczna nie tylko z Europejską Konwencją Praw Człowieka (Konwencja, EKPC), ale również z prawem międzynarodowym. Czym jest wojna? R. Bierzanek i J. Symonides trafnie definiują wojnę jako „stan walki orężnej między państwami i jako przeciwstawienie stanu pokoju”¹. Każda wojna prowadzi do naruszenia pewnych sfer życia człowieka. Obecne działania wojsk rosyjskich stanowią oczywiste naruszenie praw człowieka. Pojęcie praw człowieka jest niejednoznaczne, co wynika z wielości koncepcji w tym zakresie. Można założyć, że prawa człowieka to prawa przysługujące człowiekowi tylko dlatego, że jest człowiekiem². Zbrodnie popełniane na ludności cywilnej z całą pewnością łamią wszystkie, bądź prawie wszystkie prawa określone w Konwencji i jej protokołach dodatkowych, które Rosja, wraz z jej ratyfikacją i przyjęciem, zobowiązała się przestrzegać.

¹ R. Bierzanek, J. Symonides, *Prawo międzynarodowe publiczne*, Warszawa 2009, s. 379.

² J. Kowalski, *The Right to Water as a Fundamental Human Right in Poland and Worldwide*, „International Journal of Human Rights and Constitutional Studies” 2020, t. 7, nr 3, s. 234–235.

GENEZA I ROZWÓJ RADY EUROPY

RE została utworzona w maju 1949 r. w Londynie. Założycielami organizacji było 10 państw europejskich: Belgia, Dania, Francja, Irlandia, Holandia, Luksemburg, Norwegia, Szwecja, Wielka Brytania i Włochy.

Powołanie Rady zostało poprzedzone kongresem w Hadze, który odbył się w dniach 7–10 maja 1948 r. W trakcie obrad ujawniły się dwie koncepcje współpracy w ramach Europy. Pierwszą była koncepcja federacyjna. Projekt ten nawiązywał do słynnych słów W. Churchilla z 1943 r., w których wzywał on do utworzenia „Stanów Zjednoczonych Europy”. Projekt ten był nowatorski i wyprzedzał swoją epokę. Państwa obawiały się utraty części swych prerogatyw na rzecz władzy centralnej. Druga koncepcja zyskała większą aprobatę. Był to projekt współpracy suwerennych państw, realizowany na poziomie rządowym. Taka forma współpracy nie wzbudzała większych obaw dotyczących utraty suwerenności. Koncepcja ta zyskała większe poparcie wśród uczestników spotkania.

W trakcie kongresu, w ramach prac komisji kulturalnej, komisji politycznej oraz komisji ekonomicznej i społecznej, przyjęto trzy rezolucje. Dzisiaj znane są one jako „Manifest do Europejczyków”. W dokumencie sformułowano cztery żądania; chodziło o: 1. wolny przepływ osób, idei i dóbr; 2. uchwalenie Karty Praw Człowieka; 3. utworzenie Trybunału Sprawiedliwości, wyposażonego w kompetencje do nakładania sankcji za nieprzestrzeganie Karty; 4. utworzenie Zgromadzenia reprezentującego wszystkie państwa kontynentu. Wszystkie żądania zostały z czasem zrealizowane. Część została zrealizowana przez RE (np. Konwencja, Europejski Trybunał Praw Człowieka), a niektóre – w ramach Unii Europejskiej (UE), np. swobodny przepływ osób i dóbr.

L. Griffith jako przyczynę powołania RE podaje chęć zjednoczenia Europy Zachodniej w celu przeciwdziałania rozszerzaniu się ideologii komunistycznej tzw. bloku wschodniego. Jako drugi cel wymienia promowanie wartości zachodnich i połączenie ich z prawami człowieka, wartości pozostających w kontraście z brakiem swobód w Europie Wschodniej³. Powstanie Rady było odpowiedzią na bezmiar zła i okrucieństwa, jaki wydarzył się podczas II wojny światowej, a także pierwszym krokiem ku integracji Europy.

Cele RE określone zostały w jej Statucie⁴. Już w preambule znajdujemy przepis, że „utrwalenie pokoju oparte na sprawiedliwości i współpracy międzynarodowej ma podstawowe znaczenie dla przetrwania społeczności ludzkiej i cywilizacji”. Wymienienie we wstępie wartości takich jak sprawiedliwość, pokój i współpraca międzynarodowa pozwoliło określić główny cel organizacji. Było też „drogowskazem” jak ten cel osiągnąć.

Często błędnie przyjmuje się, że działalność Rady dotyczy jedynie kwestii związanych z ochroną praw człowieka. Podejście takie wynika ze stworzonego przez Radę systemu ochrony opartego na Konwencji i Europejskim Trybunale Praw

³ L. Griffith, *The Council of Europe, the European Convention on Human Rights and the Social Charter*, w: G. McCann, F. Ó hAdhmaill (red.), *International Human Rights, Social Policy and Global Development*, Bristol 2020, s. 41.

⁴ Statute of the Council of Europe, signed at London on 5 May 1949, ETS No. 1.

Człowieka (ETPC, Trybunał). Obszar praw człowieka jest, co prawda, dominujący, ale nie jest jedyną sferą działalności organizacji. Obecnie, działalność RE skupia się w trzech głównych obszarach. Są to: ochrona praw człowieka, demokracja, praworządność.

Przystąpienie państwa do Rady odbywa się na zaproszenie Komitetu Ministrów. Wynika to z faktu, że organizacja ta ma charakter organizacji warunkowo otwartej. Oznacza to, że jest otwarta na przyjmowanie nowych członków po spełnieniu przez kandydatów określonych wymogów formalnych i prawnych. Wymogi te zostały określone w Statucie organizacji.

Przyjęcie państwa do organizacji odbywa się zgodnie z procedurą akcesyjną. W toku funkcjonowania organizacji, wykształciły się mechanizmy regulujące przystąpienie nowych państw. Są to: procedura monitoringowa oraz procedura akcesyjna.

Akcesja Federacji Rosyjskiej do RE była procesem długotrwałym i trudnym dla obydwu stron. W przypadku Rosji istniały poważne zastrzeżenia dotyczące przestrzegania demokratycznych standardów i poszanowania praw człowieka. Procedura akcesyjna została nawet przerwana na pół roku, z uwagi na toczącą się I wojnę czeczeńską i na rażące łamanie praw człowieka związane z tym konfliktem⁵. Wydaje się, że przyjęcie Rosji do organizacji w 1996 r. wynikało bardziej z chęci rozpowszechniania idei praw człowieka na obszarach państw postsowieckich niż z rzeczywistego spełnienia wymogów akcesyjnych przez to państwo.

Od powstania organizacji w 1949 r., rozszerzała się ona na nowe państwa. Obecnie RE zrzesza 46 państw. Wartym podkreślenia jest, że spośród wszystkich państw ubiegających się o członkostwo w Radzie, odrzucono, jak dotąd, tylko wniosek Białorusi. Wniosek złożony przez to państwo w 1993 r. został zawieszony w 1998 r. z uwagi na brak postępów w demokratyzacji państwa, rozwoju praw człowieka i praworządności⁶.

EUROPEJSKI REGIONALNY SYSTEM OCHRONY PRAW CZŁOWIEKA

RE jako organizacja o charakterze międzynarodowym była prekursorem tworzenia regionalnych systemów ochrony praw człowieka. Wizja stworzenia takiego systemu pojawiła się w trakcie Konwencji haskiej w maju 1948 r. Po zakończeniu Kongresu przyjęto konkluzje, które obejmowały chęć przyjęcia Karty Praw Człowieka oraz utworzenia specjalnego Trybunału. Zadaniem tego sądu byłoby czuwanie nad implementacją postanowień Karty Praw Człowieka⁷. Intensywne prace nad Konwencją spowodowały, że już 4 listopada 1950 r. w Rzymie jej tekst został podpisany przez 10 państw członkowskich Rady. Uzyskanie wymaganej liczby 10 ratyfikacji

⁵ Zob. B. Bowring, *Russia's Accession to the Council of Europe and Human Rights: Compliance or Cross-purposes?*, „European Human Rights Law Review” 1997, t. 6, s. 628–643.

⁶ Resolution 1671 (2009) Parliamentary Assembly, Situation in Belarus, adopted by the Assembly on 23 June 2009 r., <https://publicsearch.coe.int/#k=resolution%201671#f=%5B%5D#s=51> (dostęp: 5.05.2023).

⁷ A.H. Robertson, J.G. Merrills, *Human Rights in Europe: A Study of the European Convention on Human Rights (Vol. 1)*, Manchester 1993, s. 5.

doprowadziło do tego, że EKPC weszła w życie 3 września 1953 r. Obecnie stronami EKPC jest 46 państw (wszystkie państwa członkowskie RE).

Kolejnym krokiem w ramach tworzenia europejskiego regionalnego systemu ochrony praw człowieka było powołanie organów zapewniających przestrzeganie praw i wolności określonych w Konwencji. Europejska Komisja Praw Człowieka powstała w 1955 r. (EKomPC), a ETPC – w 1959 r.⁸ W kwestiach orzeczniczych, Trybunał i EKomPC wspierane były przez Komitet Ministrów Rady Europy (Komitet). Ten swoistego rodzaju triumwirat funkcjonował do 1998 r., kiedy to w życie wszedł Protokół dodatkowy nr 11⁹. Głównymi skutkami tej najgłębszej, jak dotąd, reformy systemu strasburskiego były: likwidacja EKomPC¹⁰, pozbawienie Komitetu kompetencji quasi-orzeczniczych oraz przekształcenie ETPC w sąd o charakterze stałym. Na mocy wprowadzonych zmian, ETPC otrzymał wyłączność w kwestii rozstrzygnięcia skarg indywidualnych.

Trybunał, skarga indywidualna, skarga międzypaństwowa oraz mechanizm wykonywania wyroków tworzą razem mechanizm kontrolny Konwencji. Na przestrzeni 70 lat obowiązywania EKPC, mechanizm ten ulegał większym lub mniejszym zmianom. Głównym celem reform wprowadzanych w drodze protokołów dodatkowych i w formie pozaprotokolarnej było utrzymanie skuteczności i efektywności całego mechanizmu kontrolnego¹¹.

Zmianom podlegała także procedura akcesyjna do organizacji dla nowo przyjmowanych państw, a także wymogi, jakie te państwa musiały spełnić. Członkostwo w Radzie obecnie wiąże się z obligatoryjnym obowiązkiem przystąpienia państwa do Konwencji. W pierwszych latach funkcjonowania RE i systemu konwencyjnego nie było takiego wymogu. Sytuacja ta dotyczyła zarówno państw przyjmowanych, jak i państw, które były już członkami organizacji. Obowiązek przystąpienia państwa do EKPC wykształcił się na przestrzeni lat. Można stwierdzić, że doszło do scalenia członkostwa w Radzie z przystąpieniem do Konwencji. W tym kontekście nie można traktować organizacji i EKPC odrębnie. Przepis tej treści przewiduje sama Konwencja w art. 58 ust. 3, zgodnie z którym „Każdą Wysoką Układającą się Stroną, która przestaje być członkiem Rady Europy, przestaje być na tych samych warunkach Stroną niniejszej Konwencji”.

Podpisanie EKPC przez przedstawicieli Rosji odbyło się 28 lutego 1996 r. i zbiegło się w czasie z przystąpieniem tego państwa do organizacji. Natomiast z ratyfikacją i wejściem w życie umowy Federacja Rosyjska zwlekała ponad dwa lata. W tym miejscu warto zwrócić uwagę na skutki ratyfikacji Konwencji. Wydaje się,

⁸ M.R. Madsen, *From Cold War Instrument to Supreme European Court: The European Court of Human Rights at the Crossroads of International and National Law and Politics*, „Law & Social Inquiry” 2007, t. 32, nr 1, s. 144.

⁹ Protokół dodatkowy nr 11 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, dotyczący przekształcenia mechanizmu kontrolnego ustanowionego przez Konwencję, z dnia 11 maja 1994 r., ETS No. 155, tekst polski: Dz.U. z 1998 r., nr 147, poz. 962.

¹⁰ Europejska Komisja Praw Człowieka zakończyła swoją działalność z dniem 31 października 1999 r.

¹¹ J. Kowalski, *Istota mechanizmu kontrolnego w porządku Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, w: J. Jaskiernia, K. Spryszak (red.), *System ochrony praw człowieka w Europie w czasie wyzwań pandemicznych*, Toruń 2022, s. 85–100.

że dla władz rosyjskich najważniejszym skutkiem była bezprecedensowa zgoda na zewnętrzną kontrolę jej działań. Sytuacja ta była o tyle precedensowa, że Rosja jako członek wielu organizacji i porozumień międzynarodowych nigdy nie godziła się na ograniczenie swej suwerenności na rzecz innych podmiotów prawa międzynarodowego¹².

ROSJA W RADZIE EUROPY

RE jest organizacją o charakterze warunkowo otwartym, co oznacza, że przyjęte może być tylko takie państwo, które spełnia pewne określone w jej Statucie wymogi. Warunki te określono w art. 3 i preambule Statutu, przy czym nie wszystkie zostały wyrażone *expressis verbis*. Warunkami członkostwa w organizacji są:

- demokracja reprezentatywna i pluralistyczna;
- zasada rządów prawa;
- podstawowe prawa i wolności człowieka;
- szczerą i wydatną współpracę dla urzeczywistnienia celu Rady określonego w rozdziale I Statutu;
- europejskie powołanie i tożsamość kulturowa;
- pokojowy charakter państwa kandydata¹³.

Poza wymienionymi warunkami nabycia członkostwa w organizacji, od każdego państwa członkowskiego wymaga się spełnienia szeregu obowiązków, takich jak ratyfikacja Konwencji, uznanie jurysdykcji Trybunału, czy bardziej prozaicznych, np. opłacania składek członkowskich. Państwa członkowskie zobowiązane są także wykonywać wyroki Trybunału oraz realizować ugody przed nim zawarte.

Państwu członkowskiemu, oprócz obowiązków, przysługują też uprawnienia, jak np. posiadanie swoich przedstawicieli w organach organizacji, a także sędziego w ETPC. Państwo członkowskie może współdecydować w kwestii funkcjonowania organizacji, a poprzez swoich przedstawicieli uczestniczy w jej pracach. W przypadku Komitetu Ministrów, każde państwo posiada jednego przedstawiciela. Natomiast liczba przedstawicieli w Zgromadzeniu Parlamentarnym jest zróżnicowana. Waha się od dwóch (w wypadku najmniejszych państw) do 18 (w wypadku państw największych). Liczba przedstawicieli jest istotna, gdyż przekłada się na liczbę głosów. Rosja jako państwo duże posiadała 18 przedstawicieli w tym organie.

Nieprzestrzeżenie przez państwo członkowskie zobowiązań traktatowych może skutkować zawieszeniem w prawach członka lub nawet wykluczeniem z Rady. Statut RE przewiduje możliwość opuszczenia organizacji przez państwo na podstawie art. 7 i art. 8. W pierwszym przypadku mamy do czynienia z dobrowolnym wystąpieniem z organizacji. Państwo członkowskie zobowiązane jest notyfikować

¹² I. Busygina, J. Kahn, *Russia, the Council of Europe, and „Ruxit”, or Why Non-democratic Illiberal Regimes Join International Organizations*, „Problems of Post-Communism” 2020, nr 67, s. 64–77.

¹³ K. Drzewicki, *Triada czy sekstet? Kontrowersje wokół warunków członkostwa w Radzie Europy*, w: A. Gajda, K. Grajewski, A. Rytel-Warzocho i in. (red.), *Konstytucjonalizm polski: refleksje z okazji jubileuszu 70-lecia urodzin i 45-lecia pracy naukowej Profesora Andrzeja Szymała*, Gdańsk–Sopot 2020, s. 495.

swoją decyzję Sekretarzowi Generalnemu. Natomiast art. 8 Statutu dotyczy sytuacji wykluczenia państwa z organizacji wtedy, gdy członek poważnie naruszył art. 3 Statutu. W tej sytuacji wykluczenie poprzedzone jest zawieszeniem w prawach członka i wezwaniem przez Komitet Ministrów do wystąpienia z organizacji. Do stycznia 2022 r. sytuacja taka zdarzyła się tylko jeden raz. W grudniu 1969 r. rząd grecki podjął decyzję o wystąpieniu z Rady¹⁴. Sytuacja ta była wynikiem przejęcia w 1967 r. władzy w Grecji przez juntę wojskową tzw. „czarnych pułkowników”. Grecja została ponownie przyjęta do RE w 1974 r.

Po pół wieku od tamtych wydarzeń mogło się wydawać, że sytuacja taka nie będzie miała już miejsca. Zdawało się, że idea ochrony praw człowieka zakorzeniła się w państwach członkowskich dość mocno. Demokracja i praworządność miały być wartościami wspólnymi dla wszystkich państw członkowskich. To na tych wartościach miała być budowana wspólna przyszłość państw europejskich. Wydarzenia, do jakich doszło po 24 lutego 2022 r., pokazały, że tak się nie stało. Federacja Rosyjska, jedno z państw członkowskich, dokonało niczym nie spowodowanej napaści zbrojnej na Ukrainę, będącą również państwem członkowskim. Działania Rosji były kontynuacją agresji rozpoczętej w 2014 r., kiedy to wojska rosyjskie bezprawnie zajęły Krym oraz obwody ługański i doniecki¹⁵. W związku z zaistniałą sytuacją, reakcja Rady i Trybunału była stanowcza i natychmiastowa. Już 25 lutego Komitet Ministrów zawiesił Federację Rosyjską w prawach reprezentanta w organizacji ze skutkiem natychmiastowym w związku z inwazją na Ukrainę. Działania Rosji Komitet Ministrów określił jako „naruszenie pokoju na skalę niespotykaną na kontynencie europejskim od czasu utworzenia Rady Europy”.

Działania Rosji w sposób oczywisty naruszyły standardy RE, a także postanowienia Konwencji i innych umów, które Rosja przyjęła na siebie jako państwo członkowskie. Dnia 16 marca Komitet Ministrów Rady Europy, podczas sesji specjalnej, przyjął jednogłośnie rezolucję o wykluczeniu Federacji Rosyjskiej z RE z dniem 16 marca 2022 r.¹⁶ Przyjęcie rezolucji zostało poprzedzone zdecydowaną opinią Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy z dnia 15 marca 2022 r., w którym stwierdzono, że Rosja dopuściła się poważnych naruszeń Statutu organizacji¹⁷. Za wykluczeniem Rosji opowiedziało się 216 członków Zgromadzenia Parlamentarnego, przy braku głosów przeciwnych. W tym samym dniu rząd rosyjski poinformował Sekretarza Generalnego Rady Europy o wystąpieniu państwa z organizacji. Rosja jako państwo członkowskie została wykluczona z Rady z dniem 16 marca

¹⁴ B. Turner, *The Statesman's Yearbook 2008: The Politics, Cultures, and Economies of the World*, New York 2007, s. 37.

¹⁵ J. Rokita, *Przegrana wojna, wygrana rewolucja*, „Horyzonty Polityki” 2014, t. 5, nr 12, s. 149–164.

¹⁶ Resolution CM/Res (2022) 2 of the Committee of Ministers on the cessation of the membership of the Russian Federation to the Council of Europe, adopted by the Committee of Ministers on 16 March 2022, <https://rm.coe.int/0900001680a5da51> (dostęp: 9.05.2023).

¹⁷ Opinion 300 (2022) Parliamentary Assembly, Consequences of the Russian Federation's aggression against Ukraine, adopted by the Assembly on 15 March 2022, <https://pace.coe.int/en/files/29885/html> (dostęp: 9.05.2023).

2022 r. W związku z tym faktem oraz art. 58 Konwencji, przewidującym sześciomiesięczny okres wypowiedzenia, Rosja przestała być jej stroną 16 września 2022 r.¹⁸

Prowadząc imperialną i agresywną politykę wobec sąsiednich państw, Rosja praktycznie od początku swojego członkostwa sprawiała problemy RE. W latach 2000–2001 doszło do zawieszenia praw rosyjskiej delegacji w Zgromadzeniu Parlamentarnym RE. Działanie to było odpowiedzią organizacji na liczne naruszenia praw człowieka w związku z toczącą się w Rosji drugą wojną czeczeńską¹⁹. Do ponownego zawieszenia rosyjskiej delegacji w Zgromadzeniu Parlamentarnym RE doszło w 2014 r., po zajęciu Krymu przez Rosję. Odpowiedzią Rosji, poza zarzutami kierowanymi pod adresem organizacji dotyczącymi stosowania podwójnych standardów względem państw członkowskich, było wstrzymanie w 2017 r. wpłacania składek członkowskich. Jednocześnie państwo to zaczęło sygnalizować chęć opuszczenia RE. Po przeszło dwóch latach, sankcje nałożone na Rosję zostały zniesione, a państwo to mogło na powrót uczestniczyć w pracach Zgromadzenia Parlamentarnego RE²⁰.

Aneksja w 2014 r. Krymu, Donbasu i Ługańska, a wcześniej wojna z Gruzją i zbrojna interwencja w Czeczenii były sygnałami, że Rosja za nic ma wartości przyświecające współczesnej Europie. Oprócz polityki zagranicznej, Rosja kwestionowała wyroki ETPC. Działania takie były próbą delegitymizowania Trybunału w oczach państw członkowskich. W czasie swojego członkostwa Rosja wielokrotnie nie wykonywała wyroków ETPC. W 2017 r. oszacowano, że Rosja nie wykonała prawidłowo blisko 1,6 z ponad 2,1 tys. niekorzystnych dla niej orzeczeń²¹. Trzeba również wskazać, że w wypadku niekorzystnych dla siebie orzeczeń ETPC, nieprawidłowe wykonanie wyroku polegało najczęściej na ograniczeniu się do wypłaty skarżącemu zasądzonego odszkodowania, z pominięciem zmiany niezgodnego ze standardami RE ustawodawstwa krajowego.

Dodatkowo Rosja od samego początku jej obecności w Radzie i europejskim systemie ochrony praw człowieka wstrzymywała wszystkie projekty zmian w Konwencji. Najbardziej znanym jest niechęć do zmian wprowadzonych Protokołem dodatkowym nr 14, gdzie sprzeciw Rosji doprowadził do przyjęcia w stosunku do tego państwa odrębnego Protokołu nr 14 bis²². Sytuacja ta pokazała, że jedno państwo może sparaliżować działanie RE i systemu kontroli Konwencji.

¹⁸ Resolution CM/Res(2022)3 on legal and financial consequences of the cessation of membership of the Russian Federation in the Council of Europe, adopted by the Committee of Ministers on 23 March 2022, https://search.coe.int/cm/pages/result_details.aspx?objectid=0900001680a5ee2f (dostęp: 9.05.2023).

¹⁹ Zob. B. Ziemblicki, *Rosja jako strona Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, w: J. Jaskiernia, K. Spryszak (red.), *Wyzwania dla europejskiego systemu ochrony praw człowieka u progu trzeciej dekady XXI wieku*, Toruń 2021, s. 804–822.

²⁰ Sz. Zaremba, *Powrót Rosji do Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy*, „Polski Instytut Spraw Międzynarodowych – Biuletyn” 2019, nr 108 (1856).

²¹ Sz. Zaremba, *Rosja w Radzie Europy: skutki potencjalnych ustępstw*, „Polski Instytut Spraw Międzynarodowych – Biuletyn” 2018, nr 41 (1614).

²² B. Bowring, *The Russian Federation, Protocol No. 14 (and 14 bis), and the Battle for the Soul of the ECHR*, „Goettingen Journal International Law” 2010, t. 2, nr 589, s. 605–613.

SKUTKI PRAWNE I POLITYCZNE WYSTĄPIENIA FEDERACJI ROSYJSKIEJ Z RADY EUROPY

Bezpośrednim skutkiem wykluczenia Rosji z RE jest uniemożliwienie temu państwu wpływania na funkcjonowanie samej organizacji. Skutek ten jest o tyle istotny, że Rosja została pozbawiona jakiegokolwiek wpływu na działania podejmowane przez organizację w stosunku do innych państw członkowskich i do niej samej. Wraz z opuszczeniem Rady, Rosja straciła swoje przedstawicielstwo w organach Statutowych organizacji, to jest w Zgromadzeniu Parlamentarnym i Komitecie Ministrów. Państwo opuszczające organizację straciło także swoich przedstawicieli w organie niestatutowym, jakim jest Kongres Władz Lokalnych i Regionalnych Europy. Rosja nie będzie miała wpływu na wybór Sekretarza Generalnego Rady Europy oraz Komisarza Praw Człowieka Rady Europy. Interesującym jest fakt, że sędzia z Rosji, pomimo wykluczenia tego kraju z RE, sprawował swój mandat do 16 września 2022 r., orzekając w Sekcji III Trybunału. Na mocy Rezolucji Trybunału z 5 września 2022 r., zlikwidowano urząd sędziego reprezentującego Federację Rosyjską²³. Likwidacja urzędu sędziego pociąga za sobą likwidację stanowisk sędziów *ad hoc* reprezentujących to państwo. W 2022 r. Rosja miała trzech takich sędziów.

Skutkiem wykluczenia z organizacji jest zerwanie współpracy pomiędzy państwem wykluczonym a resztą państw członkowskich. Trzeba pamiętać, że RE zrzesza wszystkie państwa należące także do UE. Rosja straciła możliwość współdziałania w wielu ważnych dziedzinach życia. Biorąc pod uwagę relacje Rosji z UE oraz nakładane na to państwo sankcje gospodarcze, utrata członkostwa w Radzie praktycznie wyklucza to państwo z rodziny państw europejskich.

Oprócz organów statutowych i pozastatutowych działających w ramach RE, istnieje wiele instytucji funkcjonujących w ramach organizacji, niebędących formalnie jej organami. Instytucje te pełnią różne funkcje i realizują zadania związane nie tylko z ochroną praw człowieka, ale np. z przeciwdziałaniem korupcji, wspieraniem i promowaniem językowej różnorodności w Europie czy finansowaniem projektów społecznych. Przed 24 lutego 2022 r. Rosja należała do większości z nich. Po tej dacie, zgodnie z Rezolucją CM/Res(2022)3, Rosja przestała być członkiem następujących porozumień częściowych:

- Grupy współpracy do spraw zwalczania nadużywania narkotyków i nielegalnego handlu narkotykami (ang. International Co-operation Group on Drugs and Addictions, Pompidou Group);
- Grupy współpracy do spraw zapobiegania, ochrony przed poważnymi katastrofami naturalnymi i technologicznymi oraz organizacji pomocy w przypadku poważnych katastrof naturalnych i technologicznych (ang. Co-operation Group for the Prevention of, Protection Against, and Organisation of Relief in Major Natural and Technological Disasters, EUR-OPA);

²³ Resolution of the European Court of Human Rights, Strasbourg, 5 września 2022 r., https://echr.coe.int/Documents/Resolution_ECHR_cessation_Russia_Convention_20220916_ENG.pdf (dostęp: 9.05.2023).

- Europejskiego funduszu wsparcia koprodukcji i dystrybucji kreatywnych dzieł kinematograficznych i audiowizualnych „Eurimages” (ang. European Support Fund for the Co-Production and Distribution of Creative Cinematographic and Audiovisual Works „Eurimages”);
- Rozszerzonego porozumienia częściowego w sprawie sportu (ang. Enlarged Partial Agreement on Sport, EPAS);
- Rozszerzonego porozumienia częściowego w sprawie szlaków kulturowych Rady Europy (ang. Enlarged Partial Agreement on Cultural Routes, EPA);
- Rozszerzonego porozumienia częściowego obserwatorium nauczania historii w Europie (ang. Enlarged Partial Agreement on the Observatory on History Teaching in Europe);
- Europejskiego Obserwatorium Audiowizualnego (ang. European Audiovisual Observatory).

Rosja przestała też być członkiem Europejskiej Komisji na rzecz Demokracji przez Prawo. Wykluczone państwo pozostało członkiem Grupy Państw Przeciwko Korupcji. Zgodnie z decyzją Komitetu Ministrów uczestnictwo tego państwa zostało mocno ograniczone²⁴.

Kolejnym skutkiem wykluczenia Rosji z Rady RE jest opuszczenie przez to państwo europejskiego regionalnego systemu ochrony praw człowieka. Z dniem 16 września 2022 r. Rosja przestała być stroną EKPC, a tym samym przestała być stroną wszystkich protokołów dodatkowych. Ta sytuacja spowodowała utratę przez Rosję czynnej i biernej legitymacji procesowej i materialnej. Oznacza to, że Rosja nie może pozywać i być pozywana przed ETPC. Sąd w Strasburgu pozostaje właściwy do rozpatrywania skarg skierowanych przeciwko Federacji Rosyjskiej w związku z działaniami lub zaniechaniami mogącymi stanowić naruszenie Konwencji, o ile miały one miejsce do dnia 16 września 2022 r. Komitet Ministrów nadal nadzoruje wykonanie wyroków wydanych w stosunku do Rosji. Wykluczonemu państwu pozostawiono prawo uczestniczenia w posiedzeniach Komitetu Ministrów, gdy ten nadzoruje wykonywanie orzeczeń w przypadku, gdy jest ono państwem pozwanym. Jednocześnie Rosję pozbawiono prawa uczestniczenia w głosowaniu i podejmowaniu decyzji.

W obecnej sytuacji można przypuszczać, że Rosja nie będzie wykonywać wyroków Trybunału. Warto podkreślić, że zarówno Trybunał, jak i Rada nie mają narzędzi prawnych czy politycznych pozwalających zmusić Rosję do wykonania wyroków wydanych przeciwko niej.

W wymiarze praktycznym, opuszczenie przez Rosję europejskiego systemu ochrony praw człowieka oznacza zerwanie z ideą praw człowieka. Można się spodziewać przywrócenia w Rosji, a zakazanej w EKPC, kary śmierci. Można przypuszczać, że prawa i wolności obywateli rosyjskich oraz osób przebywających na obszarze znajdującym się pod jurysdykcją tego państwa, zostaną ograniczone i mogą być łamane. Za tą tezę przemawiają zbrodnie popełnione przez armię rosyjską na okupowanych terenach Ukrainy. Jednocześnie widoczne są zmiany w ustawodawstwie Federacji Rosyjskiej, w tym zaostrenie kar w kodeksie karnym oraz

²⁴ Resolution CM/Res(2022)3 on legal and financial consequences..., op. cit.

wprowadzenie nowych kategorii przestępstw. Przykładem są np. wysokie kary więzienia i grzywny za używanie terminu „wojna w Ukrainie”. Wprowadzenie kar więzienia dla osób manifestujących swój sprzeciw przeciwko agresji na Ukrainę jest jawnym łamaniem wolności słowa i wypowiedzi, które zapewnia EKPC²⁵. Obecne ustawodawstwo Federacji Rosyjskiej w sposób rażąco narusza praktycznie wszystkie prawa i wolności określone w Konwencji i protokołach dodatkowych.

SKUTKI WYSTĄPIENIA ROSJI Z RADY EUROPY DLA OBYWATELI ROSYJSKICH I OSÓB POZOSTAJĄCYCH POD JEJ JURYSDYKCJA

Wykluczenie Rosji z RE niesie ze sobą istotne skutki dla jej obywateli, a także osób pozostających pod jej jurysdykcją. Wydaje się, że jednym z najważniejszych skutków wykluczenia Rosji z organizacji i europejskiego systemu ochrony praw człowieka jest brak możliwości występowania ze skargą indywidualną przeciwko temu państwu. Obywatele rosyjscy oraz osoby znajdujące się pod jurysdykcją tego państwa zostały tym samym pozbawione możliwości dochodzenia swoich praw przed Sądem w Strasburgu. Warty podkreślenia jest fakt, że Rosja wraz ze swoją 144-milionową populacją stanowiła najludniejsze państwo członkowskie. Wraz z opuszczeniem Rady, liczba osób podlegających ochronie konwencyjnej zmniejszyła się o 144 miliony.

Rosja praktycznie od zawsze miała problem z prawami człowieka. Wydawało się, że przyjęcie tego państwa do RE oraz ratyfikowanie przez nie EKPC i protokołów dodatkowych pozwoli zmienić ten stan rzeczy. Niestety, tak się nie stało. Rosja od wstąpienia do Rady kontestowała wszelkie projektowane zmiany w mechanizmie kontrolnym oraz w katalogu praw i wolności. Cały okres obecności Rosji w strukturach organizacji cechował się napięciem we wzajemnych stosunkach. Rosja przeciwstawiała się każdej próbie ograniczenia swojej suwerenności na rzecz RE czy Trybunału. Państwo to, prowadząc agresywną politykę w stosunku do Czechenii, Gruzji i Ukrainy, było kilkakrotnie zawieszane w prawach członkowskich²⁶. W ostatnich latach doszło do zaostrzenia rosyjskiej retoryki względem Trybunału i jego orzeczeń. Oficjalne negowanie orzeczeń strasburskich i jawne podważanie pozycji Trybunału nie tylko przez sądy powszechne, ale też przez władze tego państwa, doprowadziło do sytuacji, w której Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej 14 lipca 2015 r. wydał orzeczenie, w którym uznał, że orzeczenia wydane przez Trybunał, sprzeczne z rosyjską Konstytucją, nie mogą zostać wykonane, a także że żaden traktat międzynarodowy nie oznacza zrzeczenia się narodowej suwerenności²⁷.

²⁵ S. Fischer, *Russia on the Road to Dictatorship: Internal Political Repercussions of the Attack on Ukraine*, „Berlin: SWP Comment” 2022, nr 30, s. 1–3.

²⁶ P. Leach, *A Time of Reckoning?: Russia and the Council of Europe*, „European Human Rights Law Review” 2022, t. 3, s. 219.

²⁷ B. Bowring, *Russian Cases in the ECtHR and the Question of Implementation*, w: L. Mälksoo, W. Benedek (red.), *Russia and the European Court of Human Rights: The Strasbourg Effect*, Cambridge 2018, s. 191–194.

O tym, jak duże problemy z przestrzeganiem praw człowieka istnieją w Rosji, świadczą dane statystyczne pokazujące liczbę stwierdzonych przez Trybunał naruszeń praw i wolności określonych w EKPC i protokołach dodatkowych (Tabela 1). Do grudnia 2021 r. ETPC stwierdził łącznie 6910 naruszeń poszczególnych praw i wolności zawartych w Konwencji i protokołach dodatkowych. Najwięcej naruszeń dotyczyło art. 5 EKPC, prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego – 1299. Na drugim miejscu znalazł się art. 3 EKPC, zakaz nieludzkiego i poniżającego traktowania – 992. Na trzecim miejscu – art. 6 EKPC, prawo do rzetelnego procesu sądowego – 988. W trakcie swojego członkostwa w RE Rosja miała również znaczny problem z prawem do skutecznego środka odwoławczego (art. 13 EKPC), prawem do poszanowania własności (art. 1 Protokołu dodatkowego nr 1), zakazem karania bez podstawy prawnej (art. 7 EKPC), prawem do życia (art. 2 EKPC). Jednym prawem, jakiego naruszenia przez Rosję Trybunał nie stwierdził, jest art. 12, prawo do zawarcia małżeństwa.

Tabela 1. Liczba naruszeń poszczególnych praw i wolności określonych w Konwencji i protokołach dodatkowych

Naruszone prawo i wolność	Liczba stwierdzonych naruszeń praw i wolności określonych w EKPC i protokołach dodatkowych
Prawo do życia	349
Zakaz karania bez podstawy prawnej	406
Zakaz tortur	83
Zakaz nieludzkiego i poniżającego traktowania	992
Prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia sprawy / prawo do rzetelnego procesu sądowego	273
Zakaz niewolnictwa i pracy przymusowej	1
Prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego	1299
Prawo do rzetelnego procesu sądowego	988
Długość postępowania / prawo do rzetelnego procesu sądowego	207
Zakaz karania bez podstawy prawnej	3
Prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego	297
Wolność myśli, sumienia i wyznania	14

Tabela 1. (cd.)

Naruszone prawo i wolność	Liczba stwierdzonych naruszeń praw i wolności określonych w EKPC i protokołach dodatkowych
Wolność wypowiedzi	114
Wolność zgromadzeń i stowarzyszania się	79
Prawo do zawarcia małżeństwa	0
Prawo do skutecznego środka odwoławczego	701
Zakaz dyskryminacji	27
Prawo do poszanowania własności	688
Prawo do edukacji	3
Prawo do wolnych wyborów	7
Zakaz ponownego sądenia lub karania	7
Pozostałe artykuły EKPC i protokołów dodatkowych	372

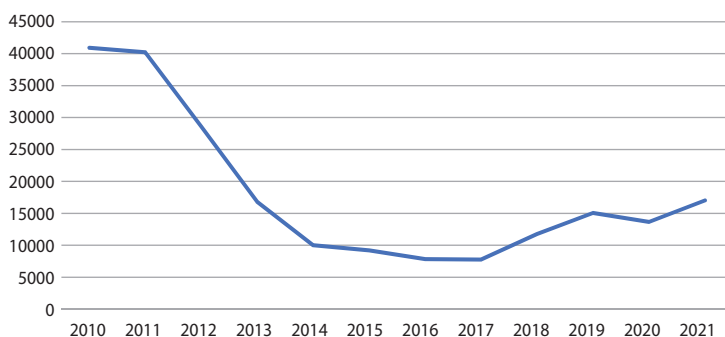
Źródło: https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_analysis_2021_ENG.pdf (dostęp: 9.05.2023).

Cały okres członkostwa w RE charakteryzował się dużą liczbą skarg indywidualnych wnoszonych przeciwko Rosji. W 2010 r. przed ETPC zawisłych było ponad 40 tys. spraw (Wykres 1). W kolejnych latach liczba spraw stopniowo spadała. Rok 2017 był rokiem z najniższą liczbą spraw przeciwko Rosji rozpatrywanych przez Trybunał (7747). W kolejnych latach liczba ta zaczęła jednak stopniowo rosnać. Na początku 2022 r. liczba skarg, w których stroną pozwaną była Federacja Rosyjska, wynosiła ok. 17 550 – co stanowi 24,1% wszystkich spraw zawisłych przed Trybunałem²⁸.

Opuszczenie przez Rosję europejskiego systemu ochrony praw człowieka z pewnością spowoduje znaczący spadek liczby skarg wnoszonych do ETPC. Konsekwencje będą odczuwalne dla całego systemu ochrony praw człowieka. Wydaje się, że zmniejszenie liczby spraw powinno podnieść skuteczność i efektywność działania nie tylko ETPC, ale całego mechanizmu kontrolnego.

²⁸ https://echr.coe.int/Documents/Stats_pending_month_2022_BIL.PDF (dostęp: 11.09.2022).

Wykres 1. Liczba spraw wniesionych przeciwko Federacji Rosyjskiej, zawisłych przed ETPC w latach 2010–2021

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych liczbowych udostępnionych na stronie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, https://www.echr.coe.int/sites/search_eng/pages/search.aspx#?%22sort%22:%22createdAsDate%20Descending%22,%22Title%22:%22%22%22analysis%20of%20statistics%22%22,%22contentlanguage%22:%22ENG%22 (dostęp: 9.05.2023).

SKUTKI WYSTĄPIENIA ROSJI Z RADY EUROPY DLA POZOSTAŁYCH CZŁONKÓW ORGANIZACJI

Jednym ze skutków wykluczenia Rosji z RE, jak wcześniej wspomniano, jest pozbawienie jej przedstawicielstwa w organizacji. Zmniejszenie liczby członków Zgromadzenia Parlamentarnego o liczbę przedstawicieli, jaką posiadała wcześniej Rosja, spowoduje zmianę układu sił w tym organie, co będzie istotne przy podejmowaniu decyzji. Można przypuszczać, że mniejsza liczba państw członkowskich pozwoli na sprawniejsze funkcjonowanie organizacji. Prawdopodobnie zwiększy się szybkość podejmowania decyzji i skróci czas pomiędzy przyjęciem a wejściem w życie kolejnych umów przyjętych w ramach działalności organizacji.

Skutkiem wykluczenia Rosji jest ustanie obowiązku opłacania składek członkowskich na rzecz Rady. Budżet organizacji na rok 2022 ustalono na poziomie 447 mln euro²⁹. Rosja jako państwo członkowskie wpłacała rocznie na poczet budżetu około 34 mln euro³⁰. Kwota ta zostanie rozłożona na pozostałe 46 państw członkowskich. Warto wspomnieć, że organizacja mogłaby osiągnąć spore oszczędności, zwalniając cały rosyjski personel z sekretariatu i kancelarii, zamiast przenosić go do obsługi innych państw rosyjskojęzycznych, w tym także Ukrainy.

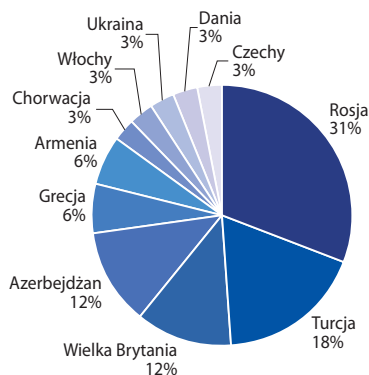
Kolejnym skutkiem wykluczenia Rosji z RE jest brak możliwości wystąpienia przeciwko temu państwu ze skargą międzypaństwową. Jest to o tyle istotne, że do stycznia 2022 r. bez mała jedna trzecia z 31 spraw międzypaństwowych wniesionych do Trybunału skierowana była przeciwko Federacji Rosyjskiej (Wykres 2). Wszystkie skargi wnosili państwa, w stosunku do których Rosja prowadziła agresywną

²⁹ <https://www.coe.int/en/web/about-us/budget> (dostęp: 31.09.2022).

³⁰ P. Leach, *A Time of Reckoning?...*, op. cit., s. 221–222.

politykę, często wykorzystując własne siły zbrojne. Państwa, które wносиły skargi przeciwko Rosji, to: Gruzja – 4, Holandia – 1, Ukraina – 6. W przypadku Holandii, skarga została połączona ze skargą Ukrainy. Sprawa ta dotyczy zestrzelenia przez wojska rosyjskie w lipcu 2014 r. samolotu malezyjskich linii lotniczych, na pokładzie którego większość pasażerów stanowili obywatele Holandii.

Wykres 2. Struktura skarg wniesionych w trybie art. 33 Konwencji ze względu na pozwane państwo

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=caselaw/interstate&c> (dostęp: 9.05.2023).

Brak legitymacji czynnej i biernej powoduje, że również sama Rosja nie ma możliwości wystąpienia z taką skargą. Warto dodać, że Rosja, jak dotąd, tylko jeden raz zdecydowała się wnieść skargę na podstawie art. 33 Konwencji. Sytuacja taka miała miejsce 22 lipca 2021 r.³¹ W skardze rząd Federacji Rosyjskiej zarzucił Ukrainie naruszenie art. 2 (prawo do życia), art. 3 (zakaz nieludzkiego lub poniżającego traktowania), art. 5 (prawo do wolności i bezpieczeństwa), art. 8 (prawo do poszanowania prywatności i życia rodzinnego), art. 10 (wolność słowa), art. 13 (prawo do skutecznego środka odwoławczego), art. 14 (zakaz dyskryminacji), art. 18 (ograniczenie korzystania z ograniczeń praw) oraz art. 1 Protokołu nr 1 (ochrona własności), art. 2 Protokołu nr 1 (prawo do nauki), art. 3 Protokołu nr 1 (prawo do wolnych wyborów) oraz art. 1 Protokołu nr 12 (ogólny zakaz dyskryminacji). Jednocześnie Rosja w swojej sprawie domagała się pilnego zastosowania środków tymczasowych. Wniosek o zastosowanie środków tymczasowych został odrzucony przez Trybunał, ponieważ nie stwierdzono zaistnienia przesłanki nieodwracalnej szkody dla prawa wynikającego z EKPC³².

³¹ Rosja przeciwko Ukrainie, skarga nr 36958/21, <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-7085775-9583164> (dostęp: 9.05.2023).

³² <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-7085775-9583164> (dostęp: 9.05.2023).

ZAKOŃCZENIE

Skutki, jakie niesie ze sobą wykluczenie Rosji z RE, ale także z europejskiego systemu ochrony praw człowieka, są złożone i można rozpatrywać je na wielu płaszczyznach. Wyjście Rosji z organizacji powinno usprawnić jej działanie oraz podnieść skuteczność i efektywność Trybunału. Można przypuszczać, że brak obecności Rosji w tym systemie pozwoli na dalsze reformowanie i doskonalenie mechanizmu kontrolnego, gdyż to państwo było w przeszłości głównym przeciwnikiem zmian.

Negatywnym skutkiem jest to, że od 16 września 2022 r. obywatele Federacji Rosyjskiej i osoby znajdujące się pod jej jurysdykcją zostały pozbawione międzynarodowej ochrony swoich praw, realizowanej w ramach RE i ETPC. Sytuacja ta jest o tyle poważna, że Rosja wielokrotnie naruszała prawa człowieka, nic sobie nie robiąc z umów międzynarodowych, których jest lub była stroną. Federacja Rosyjska ma problemy z demokracją i praworządnością, co przekłada się na brak poszanowania dla praw człowieka. Zmiany w ustawodawstwie tego państwa pokazują, że zmierza ono w stronę dyktatury, a co najmniej – rządów autorytarnych.

Podsumowując, trzeba stwierdzić, że obecne i planowane zmiany w tym państwie będą skutkowały jego dalszą alienacją na arenie międzynarodowej. W perspektywie najbliższych kilku czy kilkunastu lat nie widać możliwości przyjęcia Rosji z powrotem do Rady i europejskiego systemu ochrony praw człowieka. Potencjalny powrót, podobnie jak w przypadku Grecji, wymagałby postawienia Rosji nowych, twardych warunków akcesyjnych. Wydaje się, że takim warunkiem byłoby zobowiązanie do uchylecia wyroku Sądu Konstytucyjnego z lipca 2015 r., jawnie podważającego legitymizację Trybunału. Innymi warunkami mogłyby być także: likwidacja gułagów, odnowa wymiaru sprawiedliwości, zwolnienie więźniów politycznych oraz podniesienie standardów demokratycznych w tym państwie.

BIBLIOGRAFIA

- Bierzanek R., Symonides J., *Prawo międzynarodowe publiczne*, Warszawa 2009.
- Bowring B., *Russia's Accession to the Council of Europe and Human Rights: Compliance or Cross-purposes?*, „European Human Rights Law Review” 1997, t. 6.
- Bowring B., *Russian Cases in the ECtHR and the Question of Implementation*, w: L. Mälksoo, W. Benedek (red.), *Russia and the European Court of Human Rights: The Strasbourg Effect*, Cambridge 2018.
- Bowring B., *The Russian Federation, Protocol No. 14 (and 14 bis), and the Battle for the Soul of the ECHR*, „Goettingen Journal International Law” 2010, t. 2, nr 589.
- Busygina I., Kahn J., *Russia, the Council of Europe, and „Ruxit”, or Why Non-democratic Illiberal Regimes Join International Organizations*, „Problems of Post-communism” 2020, nr 67.
- Drzewicki K., *Triada czy sekstet? Kontrowersje wokół warunków członkostwa w Radzie Europy*, w: A. Gajda, K. Grajewski, A. Ryteł-Warzocho i in. (red.), *Konstytucjonalizm polski: refleksje z okazji jubileuszu 70-lecia urodzin i 45-lecia pracy naukowej Profesora Andrzeja Szmęta*, Gdańsk–Sopot 2020.
- Fischer S., *Russia on the Road to Dictatorship: Internal Political Repercussions of the Attack on Ukraine*, „Berlin: SWP Comment” 2022, nr 30.

- Griffith L., *The Council of Europe, the European Convention on Human Rights and the Social Charter*, w: G. McCann, F. Ó hAdhmaill (red.), *International Human Rights, Social Policy and Global Development*, Bristol 2020.
- https://echr.coe.int/Documents/Stats_pending_month_2022_BIL.PDF.
- <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-7085775-9583164>.
- <https://www.coe.int/en/web/about-us/budget>.
- <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=caselaw/interstate&c>.
- <https://www.coe.int/en/web/portal/47-members-states>.
- https://www.echr.coe.int/sites/search_eng/pages/search.aspx#%7B%22sort%22:%5B%22createdAsDate%20Descending%22%5D,%22Title%22:%5B%22%5C%22analysis%20of%20statistics%22%5D,%22contentlanguage%22:%5B%22ENG%22%5D%7D.
- Kowalski J., *The Right to Water as a Fundamental Human Right in Poland and Worldwide*, „International Journal of Human Rights and Constitutional Studies” 2020, t. 7, nr 3.
- Kowalski J., *Istota mechanizmu kontrolnego w porządku Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, w: J. Jaskiernia, K. Spryszak (red.), *System ochrony praw człowieka w Europie w czasie wyzwań pandemicznych*, Toruń 2022.
- Leach P., *A Time of Reckoning?: Russia and the Council of Europe*, „European Human Rights Law Review” 2022, t. 3.
- Madsen M.R., *From Cold War Instrument to Supreme European Court: The European Court of Human Rights at the Crossroads of International and National Law and Politics*, „Law & Social Inquiry” 2007, t. 32, nr 1.
- Opinion 300 (2022) Parliamentary Assembly, Consequences of the Russian Federation’s aggression against Ukraine, adopted by the Assembly on 15 March 2022, <https://pace.coe.int/en/files/29885/html>.
- Protokół dodatkowy nr 11 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, dotyczący przekształcenia mechanizmu kontrolnego ustanowionego przez Konwencję, z dnia 11 maja 1994 r., ETS No. 155, tekst polski: Dz.U. z 1998 r., nr 147, poz. 962.
- Resolution of the European Court of Human Rights on the consequences of the cessation of membership of the Russian Federation to the Council of Europe in light of Article 58 of the European Convention on Human Rights), Strasbourg, 22 marca 2022 r., https://echr.coe.int/Documents/Resolution_ECHR_cessation_membership_Russia_CoE_ENG.pdf.
- Resolution of the European Court of Human Rights, Strasbourg, 5 września 2022 r., https://echr.coe.int/Documents/Resolution_ECHR_cessation_Russia_Convention_20220916_ENG.pdf.
- Resolution 1671 (2009) Parliamentary Assembly, Situation in Belarus, adopted by the Assembly on 23 June 2009 r., <https://publicsearch.coe.int/#k=resolution%201671#f=%5B%5D#s=51>.
- Resolution CM/Res (2022) 2 of the Committee of Ministers on the cessation of the membership of the Russian Federation to the Council of Europe, adopted by the Committee of Ministers on 16 March 2022, <https://rm.coe.int/0900001680a5da51>.
- Resolution CM/Res(2022)3 on legal and financial consequences of the cessation of membership of the Russian Federation in the Council of Europe, adopted by the Committee of Ministers on 23 March 2022, https://search.coe.int/cm/pages/result_details.aspx?objectid=0900001680a5ee2f.
- Robertson A.H., Merrills J.G., *Human Rights in Europe: A Study of the European Convention on Human Rights (Vol. 1)*, Manchester 1993.
- Rokita J., *Przeigrana wojna, wygrana rewolucja*, „Horyzonty Polityki” 2014, t. 5, nr 12.
- Rosja przeciwko Ukrainie, skarga nr 36958/21, <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-7085775-9583164>.
- Statute of the Council of Europe, signed at London on 5 May 1949, ETS No. 1.

- Turner B., *The Statesman's Yearbook 2008: The Politics, Cultures, and Economies of the World*, New York 2007.
- Zaremba Sz., *Powrót Rosji do Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy*, „Polski Instytut Spraw Międzynarodowych – Biuletyn” 2019, Nr 108 (1856).
- Zaremba Sz., *Rosja w Radzie Europy: skutki potencjalnych ustępstw*, „Polski Instytut Spraw Międzynarodowych – Biuletyn” 2018, Nr 41 (1614).
- Ziemblicki B., *Rosja jako strona Europejskiej konwencji praw człowieka*, w: J. Jaskiernia, K. Spryszak (red.), *Wyzwania dla europejskiego systemu ochrony praw człowieka u progu trzeciej dekady XXI wieku*, Toruń 2021.

Cytuj jako:

Kowalski J., *Wykluczenie Federacji Rosyjskiej z Rady Europy: wstępne refleksje na temat skutków*, „Ius Novum” 2024, nr 3(18), s. 115–132. DOI: 10.26399/iusnovum.v18.3.2024.26/j.kowalski